

## نقش اراده جمعی در پایداری انقلاب اسلامی در بیانات رهبری

زهراباقری\*

### چکیده

انقلاب اسلامی ایران پدیده‌ای منحصر به فرد در تاریخ معاصر است که با اتکاء به حضور مردمی و اراده جمعی شکل گرفت و تاکنون علی‌رغم چالش‌های فراوان، پایدار مانده است. این پژوهش با هدف تحلیل جایگاه و نقش اراده جمعی در پایداری انقلاب اسلامی، به بررسی محتوایی بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی می‌پردازد. در این بیانات، اراده جمعی به عنوان یکی از ارکان اصلی تداوم انقلاب معرفی شده است؛ به گونه‌ای که حضور آگاهانه، مستمر و هدفمند مردم در صحنه‌های مختلف - از انتخابات و راهپیمایی‌ها تا مقابله با تهدیدات فرهنگی و اقتصادی - عامل اصلی خنثی‌سازی توطئه‌ها و تضمین‌کننده پیشرفت و اقتدار ملی قلمداد می‌شود. تحلیل این بیانات نشان می‌دهد که اراده جمعی نه تنها ضامن پایداری انقلاب در گذشته بوده، بلکه در چشم‌انداز آینده و تحقق تمدن نوین اسلامی نیز نقش تعیین‌کننده‌ای ایفا می‌کند. این مقاله بر پایه روش تحلیل کیفی و با ارجاع به نمونه‌های مشخص از بیانات رهبری، به تبیین ابعاد و جلوه‌های مختلف اراده جمعی در استمرار انقلاب اسلامی می‌پردازد.

**واژگان کلیدی:** اراده جمعی، پایداری انقلاب اسلامی، بیانات رهبری، گام دوم انقلاب، تمدن نوین اسلامی.

---

\* دانش آموخته سطح ۲، حوزه علمیه الزهرا (سلام الله علیها)، استان زنجان.

## مقدمه

انقلاب اسلامی ایران به عنوان یکی از ژرف ترین تحولات اجتماعی و سیاسی سده ی بیستم، نه تنها ساختارهای حکومتی را در ایران دگرگون ساخت، بلکه الگوی تازه ای از مشارکت مردمی و پیوند دین و سیاست را در سپهر جهانی عرضه کرد. آنچه این انقلاب را از بسیاری از جنبش ها و خیزش های معاصر متمایز می سازد، اتکای آن به حضور گسترده و اراده آگاهانه ی توده های مردم در همه مراحل شکل گیری، پیروزی و پایداری آن است. برخلاف انقلاب هایی که پس از پیروزی به تدریج از مردم فاصله می گیرند، انقلاب اسلامی بر پایه ی اعتماد متقابل میان مردم و رهبری دینی توانسته است علی رغم فشارهای بیرونی و بحران های درونی، بیش از چهار دهه تداوم یابد.

مقام معظم رهبری، حضرت آیت الله خامنه ای، در طول سه دهه رهبری خود، همواره بر نقش حیاتی مردم و اراده جمعی در حفظ و استمرار انقلاب اسلامی تأکید داشته اند. ایشان اراده ی مردم را نه تنها عامل بقای نظام، بلکه زمینه ساز پیشرفت، عدالت، و تحقق آرمان های تمدنی انقلاب می دانند. در گفتمان رهبری، اراده جمعی مفهومی فراتر از مشارکت سیاسی صرف است و به معنای حضور مؤثر، مستمر و مسئولانه ی ملت در همه عرصه های سرنوشت ساز تلقی می شود.

با توجه به اهمیت این مفهوم در گفتمان انقلاب اسلامی، مقاله حاضر بر آن است تا با تحلیل محتوایی بیانات رهبر معظم انقلاب، ابعاد گوناگون نقش اراده جمعی در پایداری انقلاب اسلامی را واکاوی نماید. در این مسیر، تلاش می شود ضمن تبیین مبانی نظری و مفهومی، نمونه های عینی از تجلی اراده جمعی در مقاطع حساس تاریخ انقلاب بررسی گردد تا در نهایت، فهم عمیق تری از پیوند میان مردم و نظام اسلامی در پرتو رهنمودهای رهبری حاصل شود.

## مبانی مفهومی و نظری

### ۱- اراده جمعی

#### الف) مفهوم

مفهوم «اراده جمعی (Collective Will)» یکی از مفاهیم بنیادین در علوم اجتماعی و سیاسی است که به توان و جهت گیری مشترک یک جامعه برای اقدام همدلانه در راستای یک هدف مشترک

اشاره دارد. این مفهوم را می‌توان ترکیبی از آگاهی جمعی، انگیزه مشترک، انسجام اجتماعی و ظرفیت کنش‌گری گروهی دانست.<sup>۱</sup>

در میان متفکران اجتماعی، امیل دورکیم اراده جمعی را محصول نوعی وجدان جمعی می‌داند که بالاتر از اراده فردی شکل می‌گیرد و کنش اجتماعی را هدایت می‌کند.<sup>۲</sup> ژان ژاک روسو نیز در نظریه قرارداد اجتماعی، از اراده عمومی (General Will) یاد می‌کند که مبنای مشروعیت حکومت است و نمایانگر خواست واقعی مردم می‌باشد.<sup>۳</sup>

در سطح کاربردی‌تر، اراده جمعی در جامعه‌شناسی سیاسی به توان بسیج‌شده مردم در مواجهه با بحران‌ها، شکل‌گیری جنبش‌های اجتماعی و پایداری نظام‌های سیاسی تعبیر می‌شود.<sup>۴</sup> این اراده زمانی معنا می‌یابد که کنش‌های فردی حول یک هویت، هدف یا آرمان مشترک هم‌راستا شود. در گفتمان انقلاب اسلامی، اراده جمعی مفهومی است که با ایمان، بصیرت، حضور، و مسئولیت‌پذیری مردم گره خورده و از سطح خواست عمومی عبور کرده و به نوعی «رسالت تاریخی امت» تبدیل شده است.<sup>۵</sup>

### **ب) تفاوت اراده جمعی با مفاهیم مشابه: انسجام اجتماعی، مشارکت عمومی، بسیج مردمی**

#### **۱- تفاوت اراده جمعی و انسجام اجتماعی**

«اراده جمعی» به معنای نوعی عزم آگاهانه و سازمان‌یافته در میان اعضای جامعه برای دستیابی به یک هدف یا آرمان مشترک است. این مفهوم ناظر بر مرحله‌ای از آگاهی و اقدام است که در آن، مردم نه تنها به هم پیوسته‌اند بلکه برای دستیابی به آینده‌ای مشترک، تصمیم به کنش هماهنگ دارند. در

---

۱. مهدوی، نقش اراده جمعی در تحولات اجتماعی با رویکرد اسلامی، ص ۷۵.

Dillon, Michele. Introduction to Sociological Theory: Theorists, Concepts, and their Applicability to the Twenty-First Century, Wiley-Blackwell, 2010, pp. 112-114.

۲. دورکیم، تقسیم کار اجتماعی، صص ۷۴-۷۵.

۳. روسو، قرارداد اجتماعی، صص ۴۸-۵۲.

۴. هابرماس، کنش ارتباطی و عقلانیت، صص ۱۵۲-۱۵۵.

Tilly, Charles. Social Movements, 1768-2004, Paradigm Publishers, 2004, pp. 3-6

۵. ایزدی، ناظمی اردکانی، اراده جمعی و نقش آن در پایداری حکومت اسلامی از منظر قرآن و سنت، ص ۸۹؛ واعظی، شاخص‌های پایداری انقلاب اسلامی در اندیشه مقام معظم رهبری، صص ۱۱۲-۱۱۳.

مقابل، «انسجام اجتماعی (Social Cohesion) بیشتر بر پیوندها، همبستگی عاطفی و احساس تعلق اجتماعی میان افراد دلالت دارد، بدون اینکه الزاماً آن‌ها را به کنش هدفمند یا تحول‌خواهی سوق دهد. در واقع، ممکن است جامعه‌ای از انسجام بالا برخوردار باشد ولی فاقد اراده جمعی برای تغییر یا دفاع از ارزش‌های خاص خود باشد.<sup>۱</sup>

## ۲- تفاوت اراده جمعی و مشارکت عمومی

مشارکت عمومی (Public Participation) به حضور و دخالت شهروندان در فرآیندهای تصمیم‌گیری سیاسی، اجتماعی یا اقتصادی اطلاق می‌شود؛ مانند شرکت در انتخابات، شوراهای محلی یا نظرسنجی‌ها. این مشارکت ممکن است سطحی، محدود، یا حتی صرفاً ابزاری باشد. اما در «اراده جمعی»، مشارکت تنها یک نمود از فرایند گسترده‌تر کنش‌گری است؛ اراده جمعی مبتنی بر باور مشترک، شناخت تاریخی، و مسئولیت‌مدنی است که از مشارکت‌های مقطعی فراتر می‌رود و به سوی حضور دائمی در عرصه پیشبرد اهداف امت سوق می‌یابد.<sup>۲</sup>

## ۳- تفاوت اراده جمعی و بسیج مردمی

بسیج مردمی (Mass Mobilization) ناظر بر فعالیت سازمان‌یافته یا خودجوش مردم برای مقابله با تهدیدها، اغلب در شرایط بحرانی مانند جنگ، انقلاب یا بلایای طبیعی است. بسیج ممکن است موقتی، احساسی یا محدود به زمان خاص باشد. در حالی که «اراده جمعی» می‌تواند در شرایط عادی و بلندمدت هم فعال باشد، هدف‌محور، مداوم و همراه با تحلیل، ایمان و پایداری است. بسیج، یکی از تجلیات اراده جمعی در میدان عمل است، اما لزوماً با آن یکی نیست. به تعبیر رهبر انقلاب، این اراده، زمانی پدیدار می‌شود که مردم در یک نگاه تاریخی، خود را مسئول حفظ و پیشبرد ارزش‌های الهی بدانند.<sup>۳</sup>

---

۱. دورکیم، تقسیم کار اجتماعی، ص ۱۷۵.

۲. گیدنز، جامعه‌شناسی، ص ۲۳۱؛ کوئن، دموکراسی و مشارکت عمومی، ص ۹۴.

۳. قانع‌راد، اراده جمعی و کنش اجتماعی در فرآیندهای انقلابی، صص ۵۵-۶۰؛ خامنه‌ای، سیدعلی، طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن، درس ششم: امت و رسالت تاریخی.

## ۲- پایداری انقلاب اسلامی

### الف) مفهوم

«پایداری انقلاب اسلامی» به معنای استمرار، ثبات و نفوذ گفتمان انقلاب در گذر زمان، حفظ اصول و آرمان‌های اولیه، و مقاومت در برابر تهدیدها و چالش‌های داخلی و خارجی است. این پایداری صرفاً ناظر به حفظ ساختار سیاسی نیست، بلکه به تداوم روح انقلابی، مشارکت مردمی، و پیشرفت در مسیر عدالت، استقلال و معنویت نیز وابسته است.<sup>۱</sup>

از منظر رهبر معظم انقلاب، انقلاب اسلامی زمانی پایدار می‌ماند که:

- مردم در صحنه حضور داشته باشند؛
- اصول تغییرناپذیر حفظ شوند؛
- نظام در برابر فشارهای دشمن تسلیم نشود؛
- حرکت جامعه به سمت تمدن نوین اسلامی ادامه یابد.<sup>۲</sup>

در بیانات ایشان، انقلاب اسلامی همچون موجودی زنده است که برای بقای خود نیازمند مراقبت دائمی، خودسازی، و تزریق ایمان و انگیزه از سوی مردم می‌باشد. در واقع، مردم با اراده‌ی خود موتور محرک این انقلاب هستند و هرگاه این اراده سست شود، انقلاب از درون آسیب می‌بیند.<sup>۳</sup>

### ب) ویژگی‌های پایداری از نگاه رهبر انقلاب اسلامی

#### ۱- پایداری همراه با بصیرت

رهبر انقلاب بارها تأکید کرده‌اند که پایداری بدون «بصیرت» می‌تواند به انحراف منجر شود. شناخت دقیق دشمن، تحلیل درست شرایط و درک زمانه، از لوازم حیاتی ایستادگی مؤمنانه است. بصیرت یعنی شناخت موقعیت، شناخت نیاز، شناخت دشمن، شناخت هدف.<sup>۴</sup>

---

۱. رستمی، «پایداری انقلاب اسلامی؛ از تحقق تا تمدن‌سازی، صص ۴۴-۴۷؛ حسینی، پایداری انقلاب اسلامی از دیدگاه امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری، صص ۱۰۲-۱۰۴.

۲. خامنه‌ای، بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، بندهای ۱، ۲، ۵ و ۷؛ واعظی، شاخص‌های پایداری انقلاب اسلامی در اندیشه مقام معظم رهبری، صص ۱۰۸-۱۱۵.

۳. بیانات در دیدار با دانشجویان دانشگاه فرهنگیان، ۱۴۰۰/۰۹/۰۳؛ بیانیه گام دوم انقلاب، بندهای ۳ و ۶.

۴. بیانات در جمع مردم قم، ۱۹ دی ۱۳۸۸.

در ادامه، مهم‌ترین تهدیدهای اراده جمعی از نگاه ایشان را مرور می‌کنیم:

### ۱- نفوذ فکری و فرهنگی

دشمن تلاش می‌کند با تزریق گفتمان‌های انحرافی، سبک زندگی غربی، و تضعیف هویت دینی و ملی، اراده‌ی مردم را از درون تخریب کند:

«نفوذ دشمن یعنی اینکه باورها را تغییر بدهند، ارزش‌ها را وارونه کنند، اولویت‌ها را جابه‌جا کنند... وقتی این اتفاق افتاد، دیگر نیازی به حمله نظامی نیست».<sup>۱</sup>

### ۲- یأس افکنی و ناامیدسازی عمومی

از مؤثرترین روش‌های دشمن، تضعیف روحیه و القای بن‌بست است. رهبری همواره نسبت به موج رسانه‌ای مایوس‌کننده هشدار داده‌اند.

«امروز یکی از ابزارهای دشمن ناامید کردن مردم است... وقتی امید از بین رفت، اراده هم از بین می‌رود».<sup>۲</sup>

### ۳- اختلاف افکنی و تفرقه‌سازی

تفرقه در میان مردم، نخبگان یا جناح‌های سیاسی می‌تواند قدرت جمعی ملت را متلاشی کند.

دشمن با دوقطبی‌سازی‌های تصنعی و تحریک اقوام، مذاهب یا جناح‌ها دنبال این هدف است.

«وحدت ملت ایران یک سرمایه بزرگ است... هر صدایی که این وحدت را خدشه‌دار کند، در خدمت دشمن است؛ آگاهانه یا ناآگاهانه».<sup>۳</sup>

### ۴- تحریف واقعیات و جنگ شناختی

تحریف تاریخ انقلاب، عملکرد مسئولان، یا آرمان‌ها، می‌تواند پایه‌های اعتماد عمومی را سست کند. رهبر انقلاب بارها از «جنگ روایت‌ها» و «تحریف به‌عنوان خط مقدم دشمن» یاد کرده‌اند.

---

۱. بیانات در دیدار بسیجیان، ۲ آذر ۱۴۰۱.

۲. بیانات در دیدار معلمان، ۱۱ اردیبهشت ۱۳۹۸.

۳. بیانات در دیدار مردم تبریز، ۲۹ بهمن ۱۳۹۷.

«امروز جنگ، جنگ روایت‌هاست. اگر ما روایت درست نداشته باشیم، دشمن با روایت دروغ ذهن مردم را تسخیر می‌کند».<sup>۱</sup>

## ۵- مصرف‌گرایی و رفاه‌زدگی مفرط

یکی دیگر از تهدیدات، فرو رفتن جامعه در رفاه‌طلبی و منفعل شدن نسبت به مسئولیت‌های انقلابی است. از نظر رهبری، رفاه اگر هدف شود، موجب فراموشی آرمان‌ها و سستی اراده ملی خواهد شد.

«اگر درگیر تجمل و رفاه‌زدگی شدیم، دیگر نمی‌توانیم مقاومت کنیم... انقلاب با روحیه جهادی زنده می‌ماند، نه با اشرافی‌گری».<sup>۲</sup>

این تهدیدها، نشان‌دهنده‌ی اهمیت جهاد تبیین، بصیرت‌افزایی، حفظ روحیه انقلابی و تقویت عناصر هویت ملی برای حفظ اراده جمعی هستند.

## نتیجه‌گیری

بررسی بیانات مقام معظم رهبری نشان می‌دهد که اراده جمعی یکی از کلیدی‌ترین مفاهیم در تحلیل پایداری انقلاب اسلامی است. از منظر ایشان، انقلاب اسلامی نه صرفاً یک حادثه سیاسی، بلکه یک حرکت اجتماعی-تاریخی مبتنی بر ایمان، آگاهی، وحدت و مشارکت مردمی بوده است؛ حرکتی که در طول بیش از چهار دهه، در برابر انواع تهدیدات سخت و نرم ایستادگی کرده و با تکیه بر همین اراده عمومی، مسیر خود را ادامه داده است.

رهبر انقلاب اسلامی در منظومه فکری خود، اراده جمعی را دارای ویژگی‌هایی چون ایمان‌محوری، بصیرت‌مداری، امیدآفرینی، مسئولیت‌پذیری، و هدایت‌پذیری می‌دانند. ایشان هم در بُعد پایداری گذشته و هم در مسیر آینده‌سازی و تمدن‌پردازی، نقش ملت را نه تزئینی یا انتخاباتی، بلکه جوهره اصلی انقلاب معرفی می‌کنند.

---

۱. بیانات در دیدار با نخبگان جوان، ۲۶ مهر ۱۴۰۰.

۲. بیانات در مراسم تنفیذ ریاست جمهوری، ۱۲ مرداد ۱۴۰۰.

نمودهای مختلف این اراده در عرصه‌هایی چون انتخابات، حضور اجتماعی، جهاد تبیین، و مشارکت علمی و فرهنگی، حکایت از آن دارد که پویایی انقلاب اسلامی مستقیماً وابسته به حضور مؤمنانه و آگاهانه مردم در صحنه است.

## **پیشنهادهای**

در راستای تقویت و استمرار اراده جمعی در تداوم گفتمان انقلاب اسلامی، چند راهبرد کلیدی پیشنهاد می‌شود:

### **۱- تعمیق ایمان و معنویت در جامعه**

با توجه به نقش بنیادین ایمان در شکل‌گیری اراده جمعی، نهادهای فرهنگی و آموزشی باید در جهت تعمیق باورهای دینی، تربیت قرآنی و اخلاق اسلامی جوانان سرمایه‌گذاری هدفمند انجام دهند.

### **۲- تقویت سواد رسانه‌ای و سیاسی برای افزایش بصیرت عمومی**

بصیرت اجتماعی، مانع فریب‌خوردگی و انفعال است. طراحی برنامه‌های آموزشی در حوزه رسانه، تاریخ انقلاب، دشمن‌شناسی و تحلیل سیاسی برای اقشار مختلف ضروری است.

### **۳- حمایت از شبکه‌های مردمی در جهاد تبیین**

راه‌اندازی و پشتیبانی از گروه‌های مردمی در فضای مجازی، دانشگاه‌ها، مساجد و مدارس برای مقابله با شبهات و تبلیغات مخرب، باید به‌عنوان یکی از سیاست‌های ملی در دستور کار باشد.

### **۴- ایجاد بسترهای مشارکت مردم در اداره کشور**

زمینه‌سازی برای ورود جوانان مؤمن و متخصص به عرصه‌های مدیریتی و حاکمیتی، می‌تواند اراده عمومی را به مرحله تصمیم‌سازی و عمل اجرایی ارتقا دهد.

### **۵- احیای امید و اعتماد به آینده انقلاب**

تبیین دستاوردهای انقلاب، ارائه روایت‌های موفق مردمی، و تقویت فضای پاسخگویی مسئولان به مردم، راه‌هایی است برای مقابله با ناامیدی‌سازی که دشمن دنبال می‌کند.



## منابع:

- ۱- ایزدی، سجاد؛ ناظمی اردکانی، سیدمهدی، **اراده جمعی و نقش آن در پایداری حکومت اسلامی از منظر قرآن و سنت**، فصلنامه حکومت اسلامی، شماره ۷۴، ۱۴۰۰ ش.
- ۲- حسینی، محمدرضا، **پایداری انقلاب اسلامی از دیدگاه امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری**، مجله حکومت اسلامی، شماره ۵۵، ۱۳۹۰ ش.
- ۳- خامنه‌ای، سید علی، **بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی**، دفتر حفظ و نشر آثار رهبری، ۱۳۹۷ ش.
- ۴- خامنه‌ای، سیدعلی، **بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم**، سال‌های مختلف، پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری <https://khamenei.ir>.
- ۵- دورکیم، امیل، **تقسیم کار اجتماعی**، ترجمه باقر پرهام، تهران: نشر نی، ۱۳۸۶ ش.
- ۶- رستمی، حسین، **پایداری انقلاب اسلامی؛ از تحقق تا تمدن‌سازی**، فصلنامه انقلاب اسلامی، سال ۱۰، شماره ۳۷، ۱۴۰۰ ش.
- ۷- روسو، ژان ژاک، **قرارداد اجتماعی**، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۹۳ ش.
- ۸- خامنه‌ای، سیدعلی، **طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن**، صهبا، ۱۴۰۰ ش.
- ۹- مهدوی، سید سجاد، **نقش اراده جمعی در تحولات اجتماعی با رویکرد اسلامی**، فصلنامه مطالعات انقلاب اسلامی، سال ۵، شماره ۳، ۱۳۹۳ ش.
- ۱۰- گیدنز، آنتونی، **جامعه‌شناسی**، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشر نی، ۱۳۹۷، ص ۲۳۱.
- ۱۱- کوئن، جین ال، **دموکراسی و مشارکت عمومی**، ترجمه حسن قاضی‌مرادی، تهران: آگاه، ۱۳۹۲، ص ۹۴.
- ۱۲- قانع‌راد، محمدامین، **اراده جمعی و کنش اجتماعی در فرآیندهای انقلابی**، مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره ۱۵، شماره ۱، ۱۳۹۳ ش.

۱۳- واعظی، احمد، شاخص‌های پایداری انقلاب اسلامی در اندیشه مقام معظم

رهبری، فصلنامه معرفت سیاسی، سال ۵، شماره ۱، ۱۳۹۱ش.

۱۴- هابرماس، یورگن، کنش ارتباطی و عقلانیت، ترجمه حسین بشیریه، تهران: نشر نی، جلد

اول، ۱۳۸۰.

منابع لاتین:

- 1- Dillon, Michele. **Introduction to Sociological Theory**: Theorists, Concepts, and their Applicability to the Twenty-First Century, Wiley-Blackwell, 2010, pp. 112–114.
- 2- Tilly, Charles. **Social Movements**, 1768–2004, Paradigm Publishers, 2004, pp. 3–6